

فلسفه اطلاعات از منظر پدیدارشناسی

محمد رضاپور^۱

^۱ استادیار؛ عضو هیأت علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، تهران، ایران
m.rezapour@modares.ac.ir

چکیده

اشیاء و پدیده‌های جهان به شکل‌های گوناگون خودشان را می‌نمایانند و «پدیدارشناسی» روشی است که به کمک آن می‌توان به آگاهی افراد از مفاهیم و پدیده‌ها، بدون واسطه دست یافت. لازمه‌ی انجام پدیدارشناسی، آشنایی با فلسفه و روش‌های فلسفی است و مبانی فلسفی پدیدارشناسی بایستی در این مسیر مورد مطالعه قرار گیرند. در این راستا، «فلسفه اطلاعات» یک حوزه نوین در مطالعات فلسفی محسوب می‌شود که هم دارای جنبه‌ی «پدیدارشناختی» است و هم دارای جنبه‌ی «فرانظریه‌ای». آشنایی با هر دو جنبه‌ی یادشده از این فلسفه، به فهم کاربردهای بااهمیت و گسترده‌ی آن کمک می‌نماید. بنابراین در این مقاله ضمن معرفی مفهوم فلسفه اطلاعات، و مرور جنبه‌های کلی آن، بر رویکرد پدیدارشناسانه‌ی این فلسفه تمرکز می‌کنیم. هدف اصلی در «پدیدارشناسی»، کشف تجارب مختلف افراد از پدیده مورد بررسی، برای رسیدن به ماهیت و جوهره‌ی واقعی آن پدیده یا مفهوم است و بنابراین رویکرد فلسفی از فلسفه اطلاعات، نقطه‌ی مقابل فلسفه دکارتی محسوب می‌گردد.

کلمات کلیدی: فلسفه اطلاعات، پدیدارشناسی، هوش مصنوعی، مقابل فلسفه دکارت.

۱ مقدمه

نخستین تلاش‌های منتشر شده در زمینه‌ی «پدیدارشناسی»^۱، توسط هوسرل مطرح شده که وی بین عین و ذهن تفکیک قائل نبود بلکه ماهیت پدیدارها را ذاتی آنها می‌دانست، ماهیاتی که به‌وضوح قابل درک هستند [۱]. در واقع، پدیدارشناسی، نه مانند عینی‌گرایان انسان را به کناری می‌نهد و او را منفعل برمی‌شمارد و نه تمام نقش را به او می‌دهد، بلکه بر روی هر دوی اینها تمرکز می‌نماید [۹]. «فلسفه اطلاعات» یک حوزه نوین در مطالعات فلسفی محسوب می‌شود که هم دارای جنبه‌ی «پدیدارشناختی» است و هم دارای جنبه‌ی «فرانظریه‌ای»؛ بنابراین فلسفه اطلاعات از یک سو متکفل تحقیق انتقادی درباره ماهیت مفهومی و اصول اساسی اطلاعات، از جمله دینامیک‌های اطلاعات، کاربرد اطلاعات و علوم مربوط به اطلاعات است و از سوی

^۱Phenomenology

دیگر، معطوف به اخذ و کاربرد روش‌شناسی‌های مبتنی بر نظریه اطلاعات و رایانش برای حل مسائل فلسفی است [۲].

هدف اصلی در «پدیدارشناسی»، کشف تجارب مختلف افراد از پدیده مورد بررسی، برای رسیدن به ماهیت و جوهره‌ی واقعی آن پدیده یا مفهوم است. پیش‌فرض پدیدارشناسی این است که جهان و پدیده‌های آن در بیرون انسان قرار گرفته‌اند و انسان می‌تواند همچون آینه‌ای آشکارساز، تصویری از آن دریافت کند [۳].

۲ «پدیدارشناسی» در مقابل «فلسفه‌ی دکارتی»

دکارت در فلسفه‌ی جدیدش معتقد بود که جهانی ثابت وجود دارد که بیرون از ذهن انسان هاست و انسان به قوه‌ی تعقل قادر به شناخت کامل نسبت به آن است؛ به عبارت دیگر، جهان بیرون و ذهن، از یکدیگر مستقل هستند؛ منظور دکارت، قوه تعقل استفاده از حواس برای اندازه‌گیری دقیق چیزها بود و بر همین اساس، استفاده از روش‌های علوم طبیعی برای بررسی پدیده‌های جهان را پیشنهاد می‌داد [۳، ۱۰].

۳ روش‌شناسی «فلسفه اطلاعات»

فلسفه اطلاعات عنوانی است که لوچیانو فلوریدی، فیلسوف معاصر ایتالیایی (زاده‌ی ۱۶ نوامبر ۱۹۶۴)، برای اشاره به یک حوزه جدید در مطالعات فلسفی عنوان کرده است [۲]. حوزه‌های پژوهشی فلسفه اطلاعات هم به احیای پرسش‌های دیرین فلسفی پرداخته و هم مسائلی جدید، مانند امکان شبیه‌سازی ذهن و آگاهی به واسطه‌ی هوش مصنوعی، ساحت جهانی ارتباطات، اخلاق مهندسی و ... در این فلسفه بحث می‌شوند. از سویی، فلسفه اطلاعات در زمره‌ی آن دسته از فلسفه‌های مضاف است که هم دارای جنبه پدیدارشناسی و هم دارای جنبه فرانظریه‌ای است. بنابراین فلسفه اطلاعات از یک سو معطوف به اخذ و کاربرد روش‌شناسی‌های مبتنی بر نظریه اطلاعات و از سوی دیگر معطوف به روش‌های مبتنی بر نظریه ارتباطات برای حل مسائل فلسفی است [۴].

۱.۳ پارادایم هوش مصنوعی در فلسفه

پارادایم هوش مصنوعی در فلسفه در سال ۱۹۷۸ در کتاب آرون اسلومن با عنوان «انقلاب کامپیوتری در فلسفه» مطرح شد؛ اسلومن معتقد بود: (الف) در آینده‌ی نه‌چندان دور، اگر فیلسوفی باشد که با برخی از پیشرفت‌های اساسی هوش مصنوعی آشنا نباشد، می‌توان او را به «عدم صلاحیت حرفه‌ای» متهم کرد! (ب) تدریس دوره‌های درسی در فلسفه ذهن، معرفت‌شناسی، زیبایی‌شناسی، فلسفه علم، فلسفه زبان، اخلاق، متافیزیک و سایر حوزه‌های فلسفی، «بدون بحث از جنبه‌های مرتبط با هوش مصنوعی»، به همان میزان «غیرمسئولانه» است که ارائه‌ی دوره‌ی درسی‌ای برای اعطای مدرکی در علم فیزیک، بدون پرداختن به نظریه‌ی کوانتوم! در واقع، اسلومن اعتقاد داشت که تحولات نظری و عملی ناشی از علوم اطلاعات و کامپیوتر و فناوری اطلاعات و ارتباطات، تحوّل بنیادین در علم و فلسفه ایجاد خواهد کرد. اصطلاحاتی همچون «انقلاب کامپیوتری» نیز به همین مفهوم اشاره داشتند [۱۱].

۲.۳ جنبه‌ی دیگر فلسفه اطلاعات: فرانظریه بودن

«فلسفه اطلاعات» که در زمره‌ی یک حوزه نوین در مطالعات فلسفی محسوب می‌شود که هم دارای جنبه‌ی «پدیدارشناختی» است و هم دارای جنبه‌ی «فرانظریه‌ای». آشنایی با هر دو جنبه‌ی یادشده از این فلسفه، به فهم کاربردهای بااهمیت و گسترده‌ی آن کمک می‌نماید؛ فرانظریه‌پردازان به «مطالعه‌ی نظام‌مند ساختار اساسی خود نظریه» می‌پردازند [۵]. در واقع، یک «فرانظریه» مجموعه‌ای از مفروضات است که نظریه‌پرداز را در مورد یک پدیده معین جهت می‌دهد و هدایت می‌کند [۶].

۴ بحث

وقتی صحبت از داده‌ها (Data)، اطلاعات (Information) و دانش (Knowledge) می‌شود، باور اهل فن این است که داده‌ها، نمادهایی هستند که به‌خودی‌خود بی‌ارزش و بدون مفهوم هستند و اطلاعات، وقتی مفهوم می‌یابد که از کنار هم قرار گرفتن داده‌ها، به تصویر کشیدن‌شان و در واقع پردازش داده‌ها حاصل و استخراج گردد [۷]؛ مبتنی بر همین استدلال است که نظریات مبتنی بر داده‌کاوی (Data Mining) به کندوکاو از درون اطلاعات پرداخته و در دو راه‌برد کلان - یکی توصیفی (Descriptive) و دیگری پیش‌بینانه (Predictive) در پی کشف دانش مستتر و الگوهای مفید و ناشناخته برمی‌آیند [۱۲]-[۳۲].

بنابراین، تعبیری که از برداشت عامه می‌شود این بود که «بدون بازنمایی داده‌ها، اطلاعاتی وجود ندارد»؛ اما این اصل ممکن است به‌طرزی مادی (ماتریالیستی) برداشت شود یعنی برخی قائل به این شوند که «اطلاعاتی که به‌صورت فیزیکی متجسد نشده باشد، ممتنع الوجود است» و در واقع، دیدگاه ماتریالیستی، قائل به این تساوی است: «بازنمایی = پیاده‌سازی (تحقق) فیزیکی» [۲].

علاوه بر رویکردهای بنیادین در فلسفه نظیر اثبات‌گرایی و تفسیری [۳۳]، به‌طور خاص، در «فلسفه اطلاعات» هم علاوه بر رویکرد «پدیدارشناسی»، رویکرد «فرانظریه‌پردازی» نیز گام مؤثری در غنی‌تر ساختن نظریه‌ها است، و بنابراین علاوه بر «پدیدارشناسی»، فهم «فلسفه اطلاعات» نیاز به اطلاع از آن رویکرد هست، و لذا در مقاله‌ی دیگری بر مقوله‌ی فرانظریه‌ای بودن این فلسفه تمرکز کرده‌ایم [۸]. آنچه از منظر فرانظریه‌ی فلسفه اطلاعات، بر نظریات فوق مستولی می‌یابد این است که الزام برای بازنمایی داده‌ها، مستوجب این نیست که بازنمایی حتماً بایستی به‌صورتی مادی صورت گیرد؛ بلکه محیط‌هایی که در آن‌ها، فقط جواهر عقلی (noetic entities) و ویژگی‌ها و فرایندهای مربوط به آن موجود هستند (مانند بارکلی و اسپینوزا)، یا اینکه در آن‌ها جهان مادی یک بنیاد وجودی عقلی دارد (نظیر فیثاغورث، افلاطون، لایبنیتس، هگل)، کاملاً مستعد پذیرفتن اصل بازنمایی هستند، بی‌آنکه منجر به تفسیری مادی (ماتریالیستی) شوند [۲].

۵ نتیجه‌گیری

فهم «فلسفه اطلاعات» نیازمند آشنایی دو جنبه‌ی «پدیدارشناختی» و «فرانظریه‌ای» این فلسفه است که در این مقاله به مرور پدیدارشناسی پرداخته شد. هدف اصلی در «پدیدارشناسی»، کشف تجارب مختلف افراد از

پدیده مورد بررسی، برای رسیدن به ماهیت و جوهره‌ی واقعی آن پدیده یا مفهوم است و بنابراین نقطه‌ی مقابل فلسفه دکارتی محسوب می‌گردد زیرا دکارت در فلسفه‌ی جدیدش معتقد بود که جهانی ثابت وجود دارد که بیرون از ذهن انسان‌هاست و انسان به قوه‌ی تعقل قادر به شناخت کامل نسبت به آن است؛ به عبارت دیگر، وی می‌پنداشت جهان بیرون و ذهن، از یکدیگر مستقل هستند [۳، ۱۰].

بحث عالمانه روی این پرسش‌ها ما را به مفاهیم تعیین‌کننده‌ای ممکن است برسانند؛ اساساً مفهومی چون «شناخت کامل پدیده‌ها» در چه زمانی در جهان حاصل می‌شود؟ آن روز چقدر خوش‌گوار است که دیگر تمام ابهامات رفع شده باشند، تمام پردازش‌ها انجام شده باشند و دیگر نیازی به هیچ استخراج اطلاعاتی نباشد! باشد که ببینیم آن روز را.

مراجع

- [۱] دارتیک، آندره. پدیدارشناسی چیست؟ ترجمه: محمود، نوالی، تهران: نشر سمت، ۱۳۷۳.
- [۲] خندان، م، فدایی، غ. نگاهی به مبادی و مسائل فلسفه اطلاعاتِ لوچیانو فلوریدی. پژوهش‌های فلسفی - کلامی، ۱۳۸۸؛ ۱۰(۳)، ۵-۳۹. doi: 10.22091/pfk.2009.208
- [۳] پروری، پ. خوانشی نو از روش پدیدارشناسی؛ بنیان‌های فلسفی، رویکردها و چارچوب اجرای تحقیق پدیدارشناسی. مطالعات جامعه‌شناسی، ۱۳۹۸؛ ۱۲(۴۴): ۸۷-۱۰۶. doi: 10.30495/jss.2019.669587
- [۴] لقمان استرکی، س. و غلامی، ا. فلسفه اطلاعات در سیستم‌های اطلاعات، دومین همایش بین‌المللی مدیریت و فرهنگ توسعه، تهران، ۱۳۹۴. <https://civilica.com/doc/459994>
- [۵] بوستانی، م.، پولادی، ک.، توسلی رکن‌آبادی، م. فرانظریه به‌عنوان ابزاری برای فهم. جستارهای سیاسی معاصر، ۱۳۹۷؛ ۹(۴): ۲۱-۳۶. doi: 10.30465/cps.2019.3531
- [۶] ریوکس، کوین. «فراثئوری در علم کتابداری و اطلاع‌رسانی: رویکرد عدالت اجتماعی نوپا». مجله آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۲۰۱۰؛ ۵۱(۱): ۹-۱۷. ISSN 0748-5786. JSTOR 20720477
- [۷] رضایور، محمد. «هم‌اکنون، داده‌کاوی» (Now, Data Mining)؛ ماجراجویی فوق‌العاده در علم داده‌ها، مؤسسه فرهنگی هنری دیباگران تهران، ۱۳۹۹.
- [۸] رضایور، محمد. فرانظریه‌ی «فلسفه اطلاعات» (Meta-theory of "Philosophy of Information")، اولین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و فلسفه، بابل، ۱۴۰۱.
- [9] Waugh W. L. and Waugh W. W., (2006). Phenomenology and public administration. Handbook of organizational theory and management: the philosophical approach. CRC press, boca raton, Pp: 478-509.
- [10] Johnson, P. and Duberley, J. (2000). Understanding management research: an introduction to epistemology. Thousand Oaks: SAGE Publication Ltd.
- [11] Feloridi L. (2002). What is the Philosophy of Information? URL: <http://www.wolfson.ox.ac.uk/~floridi/pdf/wipi.pdf>

- [12] Sepehri, M. M., Khavaninzadeh, M., Rezapour, M., & Teimourpour, B. (2011). A data mining approach to fistula surgery failure analysis in hemodialysis patients. 18th Iranian Conference of Biomedical Engineering (ICBME), 2011 (pp. 15-20). IEEE. URL: ieeexplore.ieee.org/xpl/freeabs_all.jsp?arnumber=6168546
- [13] Kazemzadeh B R., et al. "Design and analysis of a health care supply chain management." *Advanced Materials Research*; 2012. 433(440): 2128-2134.
- [14] Khavanin Zadeh, Morteza, Mohammad Rezapour, and Mohammad Mehdi Sepehri. "Data mining performance in identifying the Risk Factors of early arteriovenous fistula failure in Hemodialysis Patients." *International journal of hospital research* 2, no. 1 (2013): 49-54. Available at: <http://ijhr.iuums.ac.ir/index.php/ijhr/article/view/52/116>
- [15] Rezapour, Mohammad, Morteza Khavanin Zadeh, and Mohammad Mehdi Sepehri. "Implementation of predictive data mining techniques for identifying risk factors of early AVF failure in hemodialysis patients." *Computational and Mathematical Methods in Medicine* 2013 (2013). URL: <http://dx.doi.org/10.1155/2013/830745>
- [16] Rezapour, M., Sepehri, M. M., & Rezapour, H. (2014). A data mining approach to determine better methods for learners' assessment in e-learning courses. *Management Research in Iran*, 17(4), 139-160.
- [17] Rezapour M, Khavanin Zadeh M., "Association between non-matured arterio-venous fistula and blood pressure in hemodialysis patients." *Medical journal of the Islamic Republic of Iran* 28 (2014): 144. Available at: http://mjiri.iuums.ac.ir/browse.php?a_id=2569&sid=1&slc_lang=en
- [18] Khavanin Zadeh, M., Rezapour, M., Khavanin Zadeh, E., Balin Parast, M., & Rezapour, H. (2015). The Relationship between Risk Factors of Hemodialysis Patients and Arterio Venous Fistula Maturation at Hasheminezhad Hospital. *Iranian Journal of Surgery*, 22(4), 54-64.
- [19] Rezapour, M., Taran, S., Parast, M. B., & Zadeh, M. K. (2016). The impact of vascular diameter ratio on hemodialysis maturation time: Evidence from data mining approaches and thermodynamics law. *Medical journal of the Islamic Republic of Iran*, 30, 359.
- [20] Rezapour, M., Zadeh Khavanin, and M. Balinparast. "The Role of the Vascular Diameter Ratio in the Arteriovenous Fistula Maturation Time." *The Journal of Vascular Access* 14, no. 1.
- [21] Rezapour M., Sepehri M.M, Khavanin Zadeh M., Alborzi M. (2017). Data Mining Application for Detect Impacts of Infection and Hypertension on Vascular Surgery Complications, 2th International Conference on Knowledge-Based Research in Computer Engineering & Information Technology.
- [22] Rezapour, M., Payani, E., Taran, M., Rajabzadeh Ghatari, A., & Khavanin Zadeh, M. (2017). "Roles of triglyceride and phosphate in atherosclerosis of diabetic hemodialysis patients". *Medical Journal of the Islamic Republic of Iran (MJIRI)*, 31(1), 465-471.

- [23] Rezapour, M., Sepehri, M. M., Khavanin Zadeh, M., & Alborzi, M. (2018). A new method to determine anastomosis angle configuration for arteriovenous fistula maturation. *Medical Journal of the Islamic Republic of Iran (MJIRI)*, 32(1), 365-370.
- [24] Rezapour, M., Zadeh, M. K., Sepehri, M. M., & Alborzi, M. (2018). Less primary fistula failure in hypertensive patients. *Journal of human hypertension*, 32(4), 311. Is available at URL: <https://www.nature.com/articles/s41371-018-0052-3>
- [25] Rezapour, M. (2018). Forecasting Surgical Outcomes Using a Fuzzy-Based Decision System. *International Journal of Hospital Research*, 7(1), 1-11., http://ijhr.iums.ac.ir/article_87050.html
- [26] Sepehri, M. M. & Rezapour, M. (2019). *Medical Data Mining: Efficient Knowledge Discovery from Health Data. Volume 1*, Fater Negar, Hospital Management Research Center, Iran University of Medical Sciences.
- [27] Rezapour, Mohammad. "Predicting Stroke in Hemodialysis Patients Using Data Mining." *Digital Transformation* 1, no. 1 (2021): 45-57.
- [28] Rezapour, M., and Nakhostin Ansari, N. "Incidence of Stroke in Hemodialysis Patients with Central Venous Catheter: A Systematic Review." *Journal of Vessels and Circulation* 2, no. 1 (2021): 27-27.
- [29] Rezapour, M., Nakhostin Ansari, N. Khavanin Zadeh, M. and Asadi, R. "Risk of Stroke in Hypertensive Diabetic Chronic Kidney Disease Patients after Central Venous Catheter placement." *Razi Journal of Medical Sciences* 27, no. 8 (2020): 0-0.
- [30] Rezapour, M., Shadpour, P. Karimi, A. Mousavi Jahromi, Y. and Khavanin Zadeh, M. "Inverse effects of anemia and diabetes mellitus on non-cuffed central venous catheters longevity." *Iran J Vasc Surg Endovasc Ther* <http://ijvset.gums.ac.ir>, 1, no. 1 (2021).
- [31] Rezapour, M, Asadi, R. and Marghoob, B. "Central Venous Catheter placement, Diabetes Mellitus and Hypertension Are Associated with Risk of Cerebrovascular Accident in Hemodialysis patients." *International Journal of Hospital Research* 10, no. 3 (2021).
- [32] Rezapour, M. and Ansari, N.N., 2021. Designing and Producing a Telerehabilitation Mobile Application and a Web-Based Smart Dashboard for Online Monitoring of Patients at Risk of Stroke During COVID-19 Pandemic and Post-Pandemic Era. *International Journal of Basic Science in Medicine*, 6(4), pp.127-131.
- [33] Rezapour, Mohammad. *A Philosophical Perspective Analysis of Researches in Positivism and Interpretivism Paradigms*, The first conference on Cyber Space, University of Tehran, Iran, 2022.